

LEEVI LEHTO

ntamo
Oisi „**Suloinen Oisi**“
ESSEITÄ 2010–2017
PILNYY kuitenkin

Suomenkielisen

muustakin

maailman-

ja vähän

kirjallisuuden

mahdollisuudesta

„

Suloinen Oisi

mahdollisuudesta

kirjallisuuden

ja vähän

maailman-

muustakin

Suomenkielisen

”SULOINEN KUULLA KUITENKIN TUO OISI.”

LEEVI LEHTO @ NTAMO

Toinen runous, 2007

Говорит пограничная страна, 2008

Khaijatin lauluja, 2009

Päivä (2004), 2012

Muuttunut tuuli (1967), 2016

Lake Onega and Other Poems (2006), 2017

© 2017 Leevi Lehto

ISBN 978-952-215-681-5

ULKOASU

Leevi Lehto

VALMISTAJA

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

2017

ntamo

www.ntamo.net

Leevi Lehto

”SULOINEN
KUULLA
KUITENKIN
TUO OISI.”

Suomenkielisen
maailmankirjallisuuden
mahdollisuudesta
ja vähän muustakin

ESSEITÄ 2010–2017

ntamo

SISÄLLYS

Lukijalle 7

Emmeet, hylättyys ja hännyskyse: esipuheen sijasta 13

I Kaksi ulostuloa

Jeesus vastaan Jeesus. Merkintöjä Antti Nylénin esseistä 61

Eino Leinin kirjoittamaton 76

II ”Jamesy!”

Ulysses ja haamut 89

”Mutta kuka oli Gerty?” 130

”Suloinen kuulla kuitenkin tuo oisi.”

Suomenkielisen maailmankirjallisuuden mahdollisuudesta 141

III Kaksi suomalaiskollegaa

Alastalon ja Hornen saleissa.

Kilpi ja Joyce aikaisina aikalaisina 167

Vaikea ellei mahdotonta tarkoittaa.

Lauri Viidan ”Kökkö”-runosta 191

Liitteet

John Ashbery, Repe Sorsa Hollywoodissa 205

Valitut viitteet 210

Norwegian Ords 221

Maanpakolainen ylittää jälkensä eli ntamon mentti 230

LUKIJALLE

Seuraavaan olen koonnut seitsemän vuosina 2010–2015 kirjoittamaani kirjallisuusaiheista esseetä tai puheenvuoroa ynnä niitä täydentävän laajahkon avauseseen, jonka kirjoitin heinä–elokuussa 2017.

Esseistä kaksi on julkaistu aiemmin painettuina muualla; muutama muu on ollut saatavilla verkossa. Edellisiin on tehty vain stilistisiä muutoksia; muita on jonkin verran toimitettu ja vähän täydennettykin. ”*Ulysses* ja haamut” kirjoitin elokuussa 2017 kokonaan uudestaan, jolloin sen pituuskin venyi yli kaksinkertaiseksi.

Osion II kaksi ensimmäistä esseetä tarkastelevat James Joycen *Ulysses*stä uuden suomennokseni (Gaudeamus 2012) valossa. Useimmissa muissakin sitä sivutaan. Alaotsikossa mainittu ”maailmankirjallisuus” määritellään tämän kirjan tarpeisiin riittävästi nimiseseen Otto Mannis -osuudessa (ss. 144–156). Muut kotimaiset vieraamme ovat Antti Nylén, Eino Leino, Volter Kilpi ja Lauri Viita. Lukija voi tunnistaa muitakin toistuvia teemoja, joista jotkut periytyvät edellisestä esseekirjastani (*Alussa oli kääntäminen*. Savukeidas, Turku 2008), toiset taas eivät.

Liitteinä julkaistaan, ”*ei* nyt niinku mistään *syystä* sillee” (ks. s. 56, viite 1), suomennokseni John Ashberyn runosta ”Repe Sorsa Hollywoodissa”, *Ulysses*-suomennoksesta koottu valikoima viitteitä lisäkommentteineen, ”norjankielinen” runoni ”Norwegian Ords” vuodelta 2007 ja *Kiiltomato.net*-portaalin heinäkuun 2016 pääkirjoituksena ilmestynyt ”Maanpakolainen ylittää jälkensä”: testamentti ja katse eteenpäin sairausdiagnoosin jälkeen. – Siinä asettamieni ei-velvoitteiden lunastamisen aloittaa nyt esipuhe-esse.

Valikoima ilmestyy parahiksi 50-vuotistaiteilijajuhlilleni Helsingissä torstaina 28. syyskuuta 2017.

Kiitollisena niin monelle ja niin monen suuntaan etten oikein osaa sitä ajatellakaan tämän allekirjoitan

Leevin päivänä 2017

A handwritten signature in black ink, consisting of several stylized, overlapping loops and lines, positioned below the date.

Kirsille

”[...] ja silti se on kirjoitusta [...]”

John Ashbery

Vuokaavio, 185

EMMEET, HYLÄTTYYS JA HÄNNYSKYSE: ESIPUHEEN SIJASTA

I

Olen hieman väsynyt toistamaan sen maailmankirjallisen supertähden nimeä (hänestä tulee tuonnempana kirjaa puhe vielä useastikin), joka tarinan mukaan mainitsi kerran tuttavalleen kirjoittaneensa päivän mittaan seitsemän sanaa, ja tämän sitten päiviteltyä että no ei oo paljon, lisäsi: ”Aivan, mutta minulla ei vielä ole aavistustakaan, mihin järjestykseen ne tulevat.”

Minulle tässä riittää tuo ajatus järjestyksen tärkeydestä – enkä sitäpaitsi ole niinkään kiinnostunut sanojen kuin kirjainten järjestyksistä. Vaikka en tiedäkään, onko proosalla ja runoudella – enää – mitään eroa, lähdän tässä vielä siitä, että kirjainten järjestyksellä on erityisesti merkitystä jälkimmäisen puolella.

Mielesi tekee nyt ehkä heti huomauttaa, että kirjainten

määräjärjestykseenhän se sanojenkin merkitys (siis myös proosassa) perustuu. Mutta ehkä olet sinäkin törmännyt meemiin, joka eräässä arvovaltaisessa yliopistossa – en nyt muista missä, mutta brittiläisiin ne yleensä ovat – tehtyyn tutkimukseen nojaten osoittaa, että piänavstaino, kteinainjn jäetyjrss no ansoejn ymmesäillemtär eälhs veketeyhndä. Olenkin tässä kiinnostunut muunlaisista järjestystekijöistä – sellaisista, joilla ei ole suoranaisesti mitään tekemistä merkityksen kanssa, ellei sitten sen estäjänä, mutta ... no, enpä sanokaan enempää vielä.

Aikomukseni on seuraavassa – esipuheen varjolla – tarkastella muuatta *palindromirunoani* vuodelta 1991. Järjestysehto on siis ankara ja järjetönkin: 233-kirjaimisen tekstin on takaperin luettuna oltava täsmälleen sama, ja tässä tapauksessa vielä kuljettava samassa heksametrirytmissä. En soimaa sinua, jos epäilyksesi heräsivät – mutta jos lähdet mukaan, lupaan järjestysteknisten kysymysten ohella viedä sinut ainakin omaa kirjailijankuvaani ja -historiaani sivuavien, hmm, pikku arvoitusten äärelle. Sopivissa kohdin heitän täkyjä ja viitteitä myös jäljessä tuleviin esseisiin. Toivon ymmärrettävän, että minulla on tässä niin sanoakseni kaksi ovea avoinna – jolleikaan uneen ja kuolemaan, niin taakse- ja eteenpäin ainakin.

II

Ihan alkuun poiketkaamme kumminkin heti hetkeksi reitiltä: eli jospa valmistavasti silmäilisit seuraavaa säettä Paavo Haavikon 1950-luvun runouden huippuna pidetyn *Talvipalatsin*¹

1 Ks. Paavo Haavikko, *Talvipalatsi – Yhdeksän runoa* (1959). Näköisp. Otava, Helsinki 1993. Huom.: analyysini tuskin pätevät ns. varhaisversion rekonstruktioon (Toim. Auli Viikari. Art House, Helsinki 1991).

(1959) ”Neljänneistä runosta”, josta olen kursivoivoinut ä-kirjaimet:

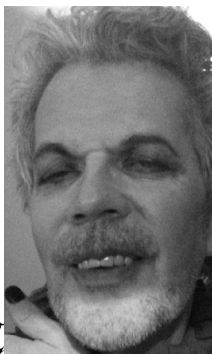
Tämä tiheä metsä, harvoja puita, jotka pelkäävät, ja tässä metsässä

Aika monta ä:tä – itse asiassa *19 prosenttia* kaikista kirjaimista, kun tuon äänteen ja kirjainmerkin yleinen esiintymisfrekvenssi kielessämme lienee 4–5 prosentin luokkaa. Lisäksi ä:t näyttävät ripottautuneen säkeen alku- ja loppupäihin, tavallaan symmetrisesti (joskin likimääräisesti) niin kuin juuri tuon mittaisessa palindromissa voisimme odottaa. Tarkoitukseni onkin vinkata, että *Talvipalatsin* kielessä näyttäisi olevan yllättävänkin paljon tällaista ”merkityksenulkoista organisaatiota”, jollaista emme kovin helposti liittäisi juuri Haavikon runoilijakuvaan. Tässä vielä muutama esimerkkini tapaan järjestettyvä säepoiminto (säästän silti pari myöhempäänkin käyttöön, ä-osuus seuraavissa keskimäärin *15 prosenttia*): ”lähde varhain, heti kun lehdet puhkeavat yöstä.”, ”reikä jonka reuna on metsä, ja että minä”, ”nämä rivit ovat hyvin vähän todennäköiset, sillä”, ”Minä olen tässä runossa pelkkä kuva vailla mieltä”, ”eikä hänellä ole nimeä itselleen, ehkä”, ”ja minä menen kohti itseäni ja minä olen tässä”, ”ja tässä on neljäs kohta ja tämä on jo alku viidettä, minä:”, ”ja tyhjänä minä käyn ulos hedelmästä”.

Vinkki vinkkinä, enkä esim. ole laittanut itseäni laskemaan ä-kirjainten osuutta koko runoelman tasolla. Silti uumoilen, että esimerkkieni kaltaisten symmetriarakenteiden jäljittäminen, myös muitten äänteiden suhteen – kuten ensimmäisessä esimerkissäni a:t (2+2, keskiviivan kahta puolta), p:t (1+1), t:t (4+4), e:t (2+2), o:t (1+1, lähellä keskiviivaa kumpikin) ja u (yksi esiintymä keskellä) – voisi olla omiaan altistamaan samantapaiselle pakkomielteelle, joka sai Ferdi-

”Otto Mannisen käännösten, Paavo Haavikon runojen, prosodian, vokaalisoinnin ja sadan vuoden takaisen modernismin alkuperäisten oivallusten radikalisoitumisesta Lehdolla on niin rikkaita havaintoja, että päätösvaltaisen viranomaisen tulisi heti tilata häneltä kokonaiskatsaus suomalaiseseen lyriikkaan.”

– ROO KETVEL, *Parnasso* 1/2009

”Tässä kyydissä maisemat vaihtuvat taajaan. Henkilöhistoriallisten liikkeiden keskellä yksi pikataival käy halki Eino Leinolta sanomatta jääneen. Vain Lehdolla sen pidäkkeetön arvailu yhdistyy todella lausutun oivaltavaan tarkkaamiseen. Yhtä valistuneine kuin vimmattuinekin tulkintoineen hän tekee itsestään välttämättömän kumppanin Leinon, Mannisen, Joycen, Kilven sekä monen muun klassikon ja aikalaisen, ei vähäisimmin Leevi Lehdon, lukemiseen. Kirjoituksia ahmii myös silkan vauhdin ja säihkeen vuoksi.”

– JARKKO S. TUUSVUORI

